

При цьому, як зазначає Л. Буєва, необхідно враховувати і предметне середовище, що оточує людину: предмети побуту, з якими пов'язаний певний уклад життя, а головне – знаряддя і предмети праці. Усе це є компонентами матеріальної культури, серед яких проходять життя і діяльність особистості і які становлять частину речових, матеріальних умов укладу життя людей, їхнього повсякденного звичного способу життя.

Висновки. Отже, “середовище”, можна визначити як: речовину, що заповнює простір, а також тіло, що оточує що-небудь; оточення, сукупність природних умов, у яких відбувається діяльність людського суспільства, організмів; навколишні соціально-побутові умови, обстановка, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов.

Дещо розширюють визначення середовища соціокультурні аспекти: сукупність природних або соціальних умов, у яких відбувається життєдіяльність певного організму; соціально-побутова обстановка, у якій проходить життя людини; сукупність людей, пов'язаних спільністю соціально-побутових умов існування, спільністю професії, занять.

Література

1. Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / [за ред. д-ра філологічних наук, проф. В.С. Калашника]. – 2-е вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2004. – 992 с.
2. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 560 с.
3. Новая философская энциклопедия : в 4 т. – М. : Мысль, 2001. – Т. 1. – 873 с.
4. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. – М. : Владос, 1994. – 397 с.

КЕМКІНА В.І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ РУХОВОЇ СФЕРИ ДОРΟΣЛИХ ОСІБ З НАБУТОЮ СЛІПОТОЮ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливим завданням України як європейської і демократичної держави є створення умов для повноцінної самореалізації й життєдіяльності своїх громадян. Люди з особливими потребами через обмежені можливості потребують особливої уваги і підтримки з боку суспільства. Саме ставлення до найменш соціально захищених верств населення завжди було свідченням цивілізованості суспільства і держави. Зважаючи на це, Конституція та закони України, ратифіковані міжнародні нормативно-правові акти визначають права людини, спрямовані на створення правових, соціально-економічних та освітніх умов для інтеграції в суспільство дорослих і дітей з особливостями фізичного та розумового розвитку. Практична реалізація перелічених завдань

визначена в концепції “Спеціальна освіта осіб з фізичними та психічними вадами в Україні на найближчі роки та на перспективу”.

У корекційній педагогіці проблема корекції психофізичних порушень у розвитку людей різного віку із втраченим зором була предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Вивчено окремі аспекти фізичного розвитку та фізичної підготовленості осіб із втратою зору (Б.В. Сермеєв); особливості функціонування різних систем їх організму (В.Г. Григоренко); вплив фізичних навантажень на функції зорового аналізатора (А.І. Каплан); корекційне значення різноманітних фізичних вправ для їх фізичного розвитку й адаптації в суспільство (Р.М. Азарян); роль рухової активності для розвитку в осіб з вадами зору координації рухів і орієнтації у просторі (Б.Г. Шеремет).

Доведено, що систематичне використання засобів рухової діяльності розширює рухові можливості тих, хто нею займається; забезпечує повноцінне засвоєння життєво важливих рухів, розвиток рухових здібностей і здатність до орієнтування у просторі. Поряд з цим рухова активність сприяє формуванню в осіб з особливими потребами цілого комплексу морально-вольових якостей, зокрема, дисциплінованості, організованості, ініціативності, рішучості, сміливості, наполегливості, витримки, стійкості, цілеспрямованості, здорового суперництва тощо (Н.Г. Байкіна).

Корекції рухових порушень сприяє ігрова діяльність, яка є важливим напрямом корекційно-виховної роботи (М.І. Земцова, Л.І. Солнцева та ін.). Однак наукові розробки вчених зосереджені переважно на корекційно-педагогічній роботі з особами дошкільного і шкільного віку, які мають вади зору. Особливості корекції порушень рухової сфери у дорослих з набутою сліпотою не були предметом спеціальних наукових досліджень, не визначено також роль у цьому процесі ігрової діяльності.

Мета статті – визначити та обґрунтувати педагогічні умови корекції рухової сфери дорослих осіб з набутою сліпотою засобами ігрової діяльності та перевірити їх ефективність.

З метою визначення вихідних положень дослідження, його науково-термінологічного апарату, обґрунтування педагогічних умов корекції рухової сфери дорослих з набутою сліпотою використовувався метод аналізу й узагальнення літературних джерел, навчально-методичних і нормативних матеріалів. Для вивчення практики корекційної роботи з дорослими сліпими та її ефективності було використано методи спостереження та тестування. Визначення ефективності розроблених педагогічних умов корекції рухової сфери дорослих з набутою сліпотою засобами ігрової діяльності забезпечувалось методом педагогічного експерименту. Кількісний і якісний аналіз отриманих емпіричних даних проведено методами математичної статистики.

У статті висвітлюється стан розробленості проблеми розвитку рухової сфери дорослих сліпих у наукових дослідженнях з колекційної педагогіки, розкриваються особливості психофізичного розвитку дорослих з набутою сліпотою.

Інтеграція дорослих сліпих у сучасне суспільство, на думку вчених, залежить від їх адаптаційних і потенційних можливостей (Л.І. Солнцева). Ці можливості забезпечують їх інтеграцію до колективу (В.М. Акімушкин) та праці (В.І. Лубовський). Натомість втрата зору, що спричинила інвалідність людини, призводить до гіподинамії та гіпокінезії. Тривале перебування в стані зниженого обсягу та інтенсивності рухової діяльності (малих витрат енергії на м'язову роботу, локального характеру зусиль, вимушених статичних поз і станів, спрощеної координації) призводить до зниження всіх виявів життєдіяльності, неефективного функціонування різних систем організму, а в подальшому – до виснаження компенсаторних можливостей і функціональних резервів (Л.І. Солнцева).

Отже, сліпота впливає на особливості психофізичного розвитку особистості. Найбільше страждає розвиток рухової сфери, що виявляється в утрудненні пошуково-орієнтувальної діяльності, зокрема погіршенні орієнтації при ходьбі, заняттях працею, фізкультурою тощо (Б.Г. Шеремет).

Значні ускладнення виникають у сліпих при визначенні просторових координат: власного положення у просторі, напрямку та відстані руху, розміру та форми вживаних об'єктів. Відзначаються також вади в розвитку рухових функцій: швидкості, сили, витривалості, координації, рівноваги, порушується темп, ритм і точність рухів. Проте активні заняття фізичними вправами дають змогу частково компенсувати відсутність у сліпих зору завдяки значному вдосконаленню мускульно-рухових відчуттів і функцій інших аналізаторів. За результатами досліджень доведено, що систематичні заняття фізичними вправами покращують стан здоров'я людини (Д.О. Силантьєв). Одночасно вони сприяють виправленню і координації рухів, постави, ходи, розвитку фізичних здібностей, вихованню морально-вольових якостей, соціалізації та інтеграції в суспільство.

В системі реабілітації важливе місце займає адаптивне фізичне виховання, у процесі якого особи з вадами навчаються володіти своїм тілом, вільно рухатися, орієнтуватися в просторі. З урахуванням соціальної реабілітації такі сліпі значно підвищують рівень своєї участі в трудовому, суспільному, сімейному житті, у спілкуванні зі зрячими оточуючими.

В інтеграції дорослих сліпих до навколишнього середовища значна роль належить ігровій діяльності (Л.С. Виготський). Проте на включення їх в ігрову діяльність впливають такі психічні особливості, як відстороненість від оточуючих, інактивність, депресивний настрій. Ураження зору позначається перш за все і найбільшою мірою на переміщенні сліпого в просторі, яке

пов'язане з його рухами, змінюючи їх координацію, силу і активність (Б.В. Сермеєв).

Вирішення проблеми підготовки осіб з порушеним зором до інтеграції в сучасне суспільство пов'язане зі змінами корекційних завдань. Корекція фізичного розвитку дорослих сліпих визначається і детермінується низкою чинників спеціального педагогічного характеру. Основні принципи корекційної роботи базуються на розумінні взаємовідносин загальних та індивідуальних законів розвитку людей зі втратою зору, співвідношення біологічного і соціального, навчання і розвитку, зв'язку первинної і вторинної вад, часу їх настання й умов виховання. Рух і фізичні вправи сприятливо впливають на функціональний стан організму і на формування рухових умінь і навичок.

Необхідно зазначити, що процес розвитку особистості з порушеннями зору має свої специфічні особливості (пізні оволодіння провідною діяльністю, в тому числі й ігровою, виявлення різних міжособистісних відхилень, обмеженість засвоєння предметних дій тощо), що потребує особливого підходу до процесу корекції рухових порушень осіб з вадами зору, в тому числі й дорослих сліпих.

Проведення корекційної роботи передбачає створення особливих умов для корекції рухових якостей і дій у дорослих сліпих: врахування первинних, вторинних і подальших відхилень у розвитку осіб з вадами зору; застосування спеціального цілеспрямованого педагогічного впливу на осіб з вадами зору, зміст і спрямованість якого визначається віковими та специфічними психофізичними особливостями розвитку дорослих сліпих; широке використання модифікованих засобів ігрової діяльності (елементів спортивних і рухливих ігор, естафет) з урахуванням первинної вади – відсутності зору; впровадження в практику методів і методичних прийомів, що дадуть змогу активізувати роботу збережених аналізаторів (слухового, дотикового, нюхового); розробка і використання спеціального мовленнєвого супроводу процесу корекції рухової сфери дорослих сліпих засобами ігрової діяльності. Крім того, необхідне поетапне оволодіння навчальним, оздоровчим, виховним, а також практичним і мовленнєвим матеріалом.

Отже, корекційна спрямованість занять фізичною культурою з дорослими з набутою сліпотою з цілеспрямованим і систематичним використанням засобів ігрової діяльності передбачає виділення спеціально-корекційних завдань навчання, пошуки шляхів, засобів, методів і прийомів, які сприятимуть швидкому та якісному виправленню вад їх рухової сфери, успішному включенню в трудову діяльність й інтеграцію цієї категорії людей у сучасне суспільне життя.

Висновки. Виключення зору з системи аналізаторів дорослих сліпих суттєво впливає на процес їх психофізичного, психологічного та соціального

розвитку. Ураження зору позначається на свободі і довільності переміщення сліпого в просторі, впевненості його рухів, часі їх формування. Опосередковано воно впливає на стан пам'яті, мислення та інших пізнавальних процесів. Невпевненість у рухових діях та їх наслідках негативно впливає на самооцінку дорослих сліпих, інтенсивність і характер спілкування з оточуючими, інтеграцію в процеси суспільної взаємодії і співпраці. Втрата зору в дорослому віці призводить до функціонування всього організму в стані постійного стресу, що позначається на стані серцево-судинної системи, фізичній працездатності, психомоторних функціях і швидко-силових якостях. Проте корекція рухової сфери дорослих з набутою сліпотою із застосуванням спеціальних методик, спрямованих на використанні всієї системи збережених аналізаторів, дає змогу компенсувати наслідки набутого порушення у всіх сферах діяльності.

Література

1. Азарян Р.Н. Обучение слепых и слабовидящих детей правильной ходьбе : учеб. пособ. / Р.Н. Азарян ; Всерос. о-во слепых. – М. : ВОС, 1989. – 99 с.
2. Байкина Н.Г. Методика начальной спортивной тренировки по плаванию со слабовидящими детьми младшего школьного возраста / Н.Г. Байкина, Д.О. Силантьев. – Запорожье : ЗГУ, 2001. – 97 с.
3. Земцова М.И. Характеристика контингента учащихся школ слепых и слабовидящих детей и комплектование школ данного типа / М.И. Земцова // Тезисы докладов к всесоюзному совещанию-семинару “Основы работы медико-педагогических комиссий по дифференциальной диагностике детей с нарушениями физического и умственного развития”. – М., 1973. – С. 53–55.
4. Каплан А.И. Задачи и методы повышения зрительной эффективности и развития восприятия у детей с остаточным зрением / А.И. Каплан // Дефектология. – 1981. – № 4. – С. 68–76.
5. Сермеев Б.В. Программы по физическому воспитанию для школ слабовидящих детей / Б.В. Сермеев // Дефектология. – 1978. – № 3. – С. 48–52.
6. Солнцева Л.И. Мотивация педагогической деятельности учителей и особенности мотивов учебной деятельности старшеклассников школы для слепых и слабовидящих / Л.И. Солнцева ; Ин-т коррекционной педагогики РАО. – М., 1999. – 38 с.
7. Силантьев Д.О. Коррекция физического развития слабовидящих детей средствами плавания : дис. ... канд. пед. наук / Д.О. Силантьев. – К., 2000. – 272 с.
8. Шеремет Б.Г. Інтеграція школярів з глибокими порушеннями зору в соціальні відносини на основі рухливих ігор професійно-побутового змісту / Б.Г. Шеремет, Т.А. Евтухова // Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин. – К., 1994. – С. 13–22.